

Силвия Александрова

КИТАЙСКАТА ПОЛИТИКА НА САЩ
ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА БИЛ КЛИНТЪН

Silvia Alexandrova

US CHINESE POLICY UNDER
BILL CLINTON'S GOVERNMENT

Abstract: *The paper presents and analyses the Chinese policy of President Bill Clinton's administrations. It follows the dynamics of the bilateral relations during the 1990s, showcasing the changes, as well as the constants in the U.S. policy towards People's Republic of China. The paper argues that the criticism towards Clinton's China policy is mostly based on retrospective assessment and that in the context of the 1990s the same policy seems reasonable and beneficial to the American national interests.*

Keywords: *Bill Clinton; USA; Jiang Zemin; People's Republic of China; „constructive engagement“; World Trade Organization.*

Четиридесет и вторият президент на САЩ Уилям „Бил“ Клинтън поема президентския пост в САЩ на 20 януари 1993 г. след победа в президентските избори през ноември 1992 г. над кандидата на Републиканската партия и действащ президент Джордж Буш-старши. В основата на изборната победа на Клинтън, който представлява умереното крило на Демократическата партия, са преди всичко вътрешнополитически и икономически фактори, като свързаните с икономическата рецесия в САЩ притеснения на избирателите и импониращите на масовия американец обещания на демократическия кандидат за реформа, насочена към подобряване на благосъстоянието на нацията, намаляване на данъците на средната класа и ограничаване на търговския дефицит на страната.

Въпреки изборната загуба – лична и на Републиканската партия – през януари 1993 г. Буш напуска Овалния кабинет с внушителните 56% рейтинг на одобрение от американските граждани [Langer, G. Poll: ...] В основата на това одобрение са преди всичко външнополитическите

постижения на администрацията му – мандатът на предшественика на Клинтън в Белия дом е изпълнен с международни събития от първостепенна величина, като рухването на комунистическите режими в Източна Европа през 1989 г., войната в Персийския залив и победата над силите на иракския диктатор Саддам Хюсеин в Кувейт през 1990–1991 г. и разпадането на архиврага на Америка СССР през 1991 г. Тези събития поставят САЩ в позицията не просто на победител в продължилата повече от четири десетилетия Студена война, но и на геополитическа доминанта в очертаващия се монополярен свят от последното десетилетие на ХХ в. Всичко това изправя новия стопанин на Белия дом пред сериозното предизвикателство да бъде на висотата, очаквана от държавния глава на най-могъщата държава в света, и да защити авторитета на Вашингтон като ключов фактор в световната политика.

За разлика от предшественика си, Клинтън поема изпълнителната власт с малък опит в международните работи. Нещо повече, той не се интересува особено от международните дела и превантивно декларира, че предходната администрация е обръщала необосновано много внимание на външната политика, поради което Белият дом трябва да прехвърли фокуса си върху разрешаване на натрупалите се проблеми във вътрешната политика. Разразилата се скоро след като поема властта криза с американските морски пехотинци в Сомалия (1993 г.) обаче и очевидната необходимост от външнополитическа активност за стимулиране на търговския обмен и излизане на страната от икономическата рецесия променят настройката на президента и засилват интереса му към действията на САЩ на международната арена. В центъра на този интерес попадат и отношенията с Китай.

След повече от двадесет години на пълно отсъствие на контакти между САЩ и Китайската народна република (КНР) и 7 години на „частична нормализация“ на отношенията от 1 януари 1979 г. между двете страни са установени конвенционални дипломатически отношения. Почти симултанно с формалното признаване на КНР от САЩ в Китай са инициирани драматични икономически промени, които поставят началото на т.нар. от самите китайци „социализъм с китайски характеристики“, или „пазарен социализъм“, както предпочитат да го обозначават западните страни. Въвеждането на пазарни механизми и „отварянето“ на Китай към света е посрещнато с ентузиазъм в Америка, където огромният китайски пазар е магнит за аспирациите на бизнесмени и държавници в продължение на повече от век. През 1980 г. Китайската народна република получава от Вашингтон статут на най-облагодетелствана нация (СНОН), а в следващото десетилетие американският Конгрес ежегодно, и без особени дискусии или партийни конфронтации потвърждава този статут. Въпреки наличието на нерешени про-

блеми и различията в подхода на САЩ и Китай към серия от глобални и регионални проблеми развитието на американско-китайските отношения в тези години демонстрира продължаващото желание и на двете страни за взаимноизгодно сближаване.

В много отношения американската политика към Китай през 90-те години на XX в. следва хода на промените, които краят на Студената война налага в някои ключови характеристики на външната политика на САЩ. Отпадането на такъв базов ориентир за външнополитическо поведение като съперничеството със СССР и зависимите от Москва комунистически режими рефлектира не само върху акцентите в интернационалното поведение на Вашингтон. Имплузията на главния идеологически и военен съперник на САЩ разрушава до голяма степен мотивирания – и крепен – от Студената война и съветската заплаха вътрешен консенсус, включително в американския Конгрес, по основни въпроси на външната политика. Последица от разрушаването на този консенсус е и разминаването между стремежа на Белия дом при управлението на Джордж Х. Буш (1989–1992 г.) да запази добри отношения с КНР и растящата след 1989 г. опозиция в Конгреса срещу подобна линия.

Смазването от китайските власти на студентските вълнения и протестите в Пекин през юни 1989 г. нанася удар върху надеждите на Запада, че започналите икономически реформи и отварянето на Китай към света ще доведат до либерализация и на китайския политически режим. Кървавите събития от площад „Тиенанмън“ са последвани от вълна на възмущение в Конгреса на САЩ и водят до санкции, неохотно наложени на КНР от администрацията на Буш.

В следващите две години президентът прави всичко възможно да отслаби стриктността на санкциите или, без да ги отменя, да допусне интерпретации на ограниченията, позволяващи тяхната заобикаляне – тенденция, отразена надлежно от американските външнополитически анализатори и медиите по това време. В началото на 90-те години тази тенденция в китайската политика на Буш се сблъсква с все по-яръстни нападки в Конгреса. В много отношения статутът на най-облагодетелствана нация се превръща във фокус на дискусиите и отчетливо демонстрира липсата на консенсус в парламента и политическата върхушка по въпроса за отношенията с Китай. През 1991 г. Конгресът отказва да поднови СНОН за КНР и потвърждава този отказ и следващата година, позовавайки се на ограниченията и постановките на поправката „Джаксън-Ваник“ от 1974 г. за държави, неспазващи човешките права. Недостатъчно твърдата политика по отношение на Пекин е един от фокусите на критиките към администрацията на Буш по време на предизборната президентска кампания през 1992 г.

Поemanето на властта от Бил Клинтън през 1993 г. не променя ситуацията с липсващия консенсус по китайската политика. Отиващият си от Белия дом президент Джордж Буш и държавният му секретар Брент Скоукрофт водят външна политика в духа на политическия реализъм и дипломацията на интереса. Новият екип на Клинтън – държавният секретар Уорън Кристофър, съветникът на президента по въпросите на националната сигурност Антъни Лейк и помощник държавният секретар по въпросите на Източна Азия и Пасифика Уинстън Лорд – е много по-активен по въпроса за човешките права. По това време темата за смазването на антиправителствените протести в Китай вече губи злободневността си както в полезрението на американската общественост и медиите, така и в Конгреса. Въпреки това през първата година от управлението си Клинтън приема разработения от Уинстън Лорд план за обвързване на възстановяването на статута на най-облагодетелствана нация за Китай със „съществен цялостен прогрес“ в сферата на човешките права в страната [Breslau, K., Elliott, M. 1994, pp. 30–32]. Лорд представя тази стратегия като компромис между нуждите на бизнеса и защитата на човешките права. В този дух е и концепцията за „разширяване на демокрацията“ на Антъни Лейк. Отражение на този подход е Изпълнителна заповед 12850 на Бил Клинтън (28 май 1993 г.), която формално посочва спазването на човешките права като необходимо условие за предоставяне на СНОН на КНР.

Позицията и на изпълнителната власт, и на законодателите обаче продължава да е волатилна. Показателен е фактът, че от 1993 г. наетне в нито една от двете камари на парламента не са приети актове, които включват неодобрение или изискват по-нататъшни условия за предоставянето на СНОН на Китай, а обемът на двустранната търговия продължава да нараства. В същото време през август 1993 г. САЩ налагат на Китай санкции, заради трансфер на ракетни технологии и компоненти за Пакистан, нарушаващ приетия през 1987 г. и подкрепен от 35 страни Режим за контрол над ракетните технологии [Scherr, E., Dybvik, R. 1993]. Конгресът също така приема резолюция с мнение против кандидатурата на КНР за домакин на Олимпийските игри през 2000 г., а китайските представители по-късно обвиняват именно тази резолюция за провала на кандидатурата на страната си.

В същото време на фона на страха от продължителна икономическа рецесия и дукративните възможности за завземане на пазарни ниши и използване на евтината работна ръка в отварящия се след икономическите реформи Китай големите корпорации в САЩ стават все по-склонни да игнорират проблема с човешките права и лобират за по-нататъшно разширяване на връзките с КНР. Белият дом, от своя страна, демонстрира склонност да отговори на желанията на бизнеса.

Още повече, че съживяването на американската икономика и възстановяването на загубени поради рецесията работни места на американците са акцент в предизборната кампания на президента.

През ноември 1993 г. Бил Клинтън е домакин на среща на 13 страни от Азиатско-тихоокеанския регион в Сиатъл – най-голямото събиране на държавни лидери от Азия и Пасифика от 1966 г. насетне. На форума, участник в който е и китайският лидер Дзян Дзъммин, американският президент говори за ползата на всички от „отворените пазари“, като заедно с това настойчиво се опитва да гарантира на собствената си страна сигурен достъп до най-бързо развиващата се през 90-те години на ХХ в. икономическа общност в света. За разлика от подобни срещи в периода на Студената война, срещата в Сиатъл е доминирана от икономически, а не от идеологически, геополитически или морални съображения, като неин акцент, по думите на един от наблюдателите, е не балансът на силите, а търговският баланс [Friedman, Th. 1993].

Не всички участници във форума обаче посрещат посланията на Клинтън с ентузиазъм. Несъмнено очевидният преди срещата акцент на Вашингтон върху претенцията да защитава човешките права и демократизацията в региона влиза в конфликт с декларираната амбиция на американския президент да разшири търговията с азиатските страни, за да създаде повече работни места у дома. Редица азиатски лидери се опасяват, че при това положение американският натиск за разширяване на търговията ще бъде обвързан с натиск за разширяване на човешките права. Това е особено чувствителна тема за китайските представители, както демонстрира личната среща на Клинтън с Дзян Дзъммин по време на форума – китайският лидер отказва да направи каквито и да било компромиси или отстъпки по отношение на човешките права в страната му. Самоувереността на Дзян е основателна – по това време Китай вече е постигнал 19 млрд. долара положителен баланс в търговията със САЩ и има бизнес отношения с почти всички щати. Китайските ръководители са уверени, че Конгресът няма да лиши страната им от търговски права, тъй като това би коствало твърде много работни места в твърде много части на Съединените щати. Нещо повече, китайският външен министър Циен Цичън заявява в прав текст, че обвързването на решението за подновяване на ниските търговски мита за КНР с поведението на страната по отношение на човешките права е отживелица от миналото, тъй като в новите условия Вашингтон е също толкова зависим от търговията за създаване на работни места, колкото и Китай [Friedman, Th. 1993].

Анализът на съветниците на президента по китайската политика явно е в същия дух, тъй като още през следващата, 1994 г. Белият дом изоставя морализаторския курс на обвързване на статута на най-об-

лагодетелствана нация със защитата на гражданските права в Китай . Когато оповестява решението си за възстановяване на СНОН за КНР, Клинтън обосновава промяната в позицията си преди всичко с необходимостта да не се отблъсне Китай, който е постоянен (и с право на вето) член на Съвета за сигурност на ООН, разполага с ядрен арсенал и е най-бързо растящата азиатска икономика, американският износ за която през предходната година е осигурил над 150 000 работни места в САЩ [**The President's News Conference, May 26, 1994**].

Въпреки този жест към Китай през втората половина на 90-те години Вашингтон и Пекин все още се разминават във възгледите си по почти всички въпроси. Към средата на десетилетието ерозията в двустранните отношения се задълбочава от кризата, предизвикана от посещение на тайванския президент Ли Дънхуей в САЩ. Отчитайки свръхчувствителността на Пекин по тайванския въпрос, първоначално администрацията на Клинтън отказва да даде входна виза на тайванския президент. Под натиска на Конгреса обаче Белият дом преразглежда решението си и разрешава визитата на Ли, аргументирайки се с неофициалния и личен характер на посещението му.

Същинската причина за промяната обаче е с икономическа обосновка – по това време тайванската икономика преживява бум в развитието си и е на седмо място сред търговските партньори на САЩ. В този смисъл одобряването на виза за Ли е по-скоро вътрешнополитически жест на Белия дом към Конгреса и елемент от т.нар търговска дипломация на Вашингтон, отколкото посегателство срещу договорените в навечерието на установяването на дипломатическите отношения САЩ – КНР позиции по отношение на Тайван. Пекин обаче избира да тълкува стъпката като удар по принципа „един Китай“ и протестира остро срещу визитата на Ли. След като американската администрация не променя позицията си, а Ли се опитва да използва речта си на срещата в Корнел, за да привлече вниманието към „стремежите на тайванския народ към формално признаване“ [**Кисинджър, Х. 2012, с. 412**] и отправя нападки към комунизма, в средата на юни 1995 г. Пекин отзовава посланика си във Вашингтон и прекратява двустранните разговори по редица въпроси, касаещи интересите на двете страни.

И за Китай, и за Съединените щати обаче двустранните отношения са твърде важни, за да бъде допуснат по-нататъшен срив в тях. Във Вашингтон се прокрадват опасения, че китайското държавно ръководство може да направи завой в или напълно да изостави, линията на „отваряне“ на Китай към света и пазарна икономика. От своя страна, Дзян Дзъмин и обкръжението му започват деликатна кампания за осигуряване на среща на най-високо равнище – или с пътуване на Дзян в САЩ, или с визита на Клинтън в КНР – която би позволила на Дзян да

излезе от сянката на Дън Сяопин и би укрепила имиджа му на, сам по себе си, лидер от първостепенна интернационална величина. В последвалите преговори американската страна приема идеята за посещение на китайския държавен и партиен глава в САЩ, но отказва да я определи като държавна, т.е. официална визита. При това положение, и за да избегнат опасността от публична протоколна обида, китайците заменят предложеното посещение във Вашингтон с посещение в Ню Йорк с официален повод честванията на 50-годишнината на ООН. Маркар и неофициална, срещата между Клинтън и Дзян на 24 октомври 1995 г. допринася за обмен на мнения по такива конфликтни въпроси като Тайван, търговския дефицит на САЩ с КНР (по това време той е близо 30 млрд. долара), продажбата на китайски ракетни технологии за Пакистан, човешките права и др.

Облаците в двустранните отношения обаче се съгъстват отново, когато през пролетта на 1996 г. КНР осъществява в Тайванския пролив военно учение и маневри, включващи тестове с балистични ракети и възможни цели на тайванска територия. Докато медии и политици в САЩ осъждат учението, Пентагонът разкрива, че две американски авионосни съединения вече са изпратени в Тайванския пролив и демонстрира готовност за защита, включително военна, на Тайван. Напрежението по оста Вашингтон – Пекин, провокирано от т.нар „трета криза в Тайванския пролив“, се допълва от обвиненията на американското търговско министерство към Китай за нарушаване на правото на интелектуална собственост и от упреци за китайска контрабанда на оръжие. Въпреки това през юни 1996 г. Бил Клинтън използва правомощията си, за да удължи (Presidential Determination 94–26) статута на най-облагодетелствана нация на Китай за пореден срок от една година.

Очевидно е наличието на дилема в китайската политика на САЩ – да се търси по-нататъшно подобряване на отношенията с КНР, както диктуват американските икономически интереси, или да се възприеме твърда политико-идеологическа позиция, както изискват принципите за защита на човешките права. Отговорът на президентската администрация е в полза на икономическите съображения. Показателно е, че по време на посещението на вицепрезидента Ал Гор в КНР през март 1997 г. човешките права изобщо не стават тема на разговор. Във фокуса на вниманието са преди всичко подписаните търговски споразумения, включително тези с „Боинг“ на стойност близо 700 млн. долара.

Желанието на Белия дом за подобряване на отношенията с Пекин е отново демонстрирано по време на посещението на Дзян Дзъммин в САЩ през есента на 1997 г. Този път визитата на китайския държавен глава е официална и продължава 9 дни (26 октомври – 3 ноември). Въ-

преки все още очевидното им разминаване по редица въпроси, включително този за човешките права, и двете страни декларираат желание за „конструктивно стратегическо партньорство“. Американските домакини полагат усилия да предразположат китайския лидер. След завръщането си в Пекин той дори благосклонно разказва пред китайското Политбюро за готовността на Клинтън и сътрудниците му да пригледат позициите на двамата лидери на подиума, на който позират за медиите, така че на снимките американският президент да не се извисява над по-нисичкия си китайски колега. Както посочва Дзян: „По такива малки жестове може да се съди за характера на един политик“ [Elliot, M. 1998, p. 12].

Реципрочната визита на Клинтън в Китай се осъществява през 1998 г. (24 юни – 3 юли). Навечерието ѝ е помрачено от шумно огласено разследването на незаконни китайски дарения за предизборната кампания на Клинтън и Демократическата партия през 1996 г. Към това се добавят обвинения в Конгреса, че президентът съзнателно отлага разследване на възможен трансфер за КНР на американски „чувствителни технологии“, т.е. продукти, технологии и услуги с възможно двойно приложение – и в гражданския, и във военния сектор. Всичко това създава в САЩ атмосфера на критичност и широко недоволство от предстоящата визита. В същото време авторитетни издания като сп. „Нюзуик“ посочват, че след месеци разследване федералните органи все още не са открили никакви безспорни доказателства, че срещу азиатски пари са купени някакви услуги на Клинтън за Китай, а пък да се иска от американски компании да бойкотират китайските ракети е равнозначно на това да се иска тези компании „да се откажат от глобалното си лидерство в индустрията“ [Elliot, M. 1998, p. 13]. Самият президент, от своя страна, неведнъж подчертава, че диалогът, включително на най-високо ниво, с Пекин е част от т.нар. от администрацията на Клинтън политика на „конструктивно ангажиране“ на КНР и насърчаване на продължаващи реформи в Народната република, включително в посока на желаното от Запада съчетаване на пазарна икономика с политическа либерализация. Разбира се, от гледна точка на екипа на Клинтън едно успешно посещение в КНР има и допълнителен положителен потенциал – да заличи, доколкото е възможно, негативните за Белия дом ефекти на „аферата Люински“.

Високопоставената визита слага край на деветгодишен хиатус, през който американските президенти се въздържат от посещения в най-многобройната страна в света. Клинтън започва китайската си обиколка от Сиан и я продължава в Пекин, Шанхай, Гуейлин и съвсем скоро предаденият от Великобритания на Китай Хонконг. Предварителната информация, че официалната церемония по посрещането на Клинтън

в Пекин ще се проведе на площад „Тиенанмън“, е посрещната с яростна опозиция от защитниците на човешките права във Вашингтон. Но президентът успява да успокои страстите им с откритата си критика на смазането на студентските демонстрации през юни 1989 г. по време на съвместната пресконференция с Дзян Дзъмин. Това, както и призивът му към китайските власти за реформи и за свобода на словото по време на предаването по телевизията негово обръщение се оказва сериозен PR успех в Америка. Това смекчава в САЩ ефекта на може би най-спорния и критикуван „у дома“ момент от визитата – кръглата маса в Шанхай, по време на която Клинтън потвърждава така наречените от медиите „три не-та“ – неподдържане на независимостта на Тайван, неподдържане на възможността от „един Китай, един Тайван“ и неподдържане на членството на Тайван в международни организации, съставени от държави членки, като ООН например.

Клинтън и обкръжението му обаче не влизат в дискусии по темата за потвърждаване политиката на „един Китай“ – техният акцент до този момент е и остава върху т.нар. „икономизъм“, т.е. поставянето на икономическите въпроси и насърчаването на изгодни за САЩ търговски споразумения във фокуса на външната политика на Белия дом. И това отговаря на интересите на влиятелните бизнес среди в САЩ. В случая с визитата на президента в КНР единствено важни за тези среди са търговските възможности, които посещението на Клинтън би отворило за тях в Китай. А колкото и да шумят в медиите около възможни „пробиви“ в националната сигурност или нарушаването на човешки права, представителите и на двете политически партии в американския Конгрес по същество са съгласни с бизнес средите.

Месеците след посещението в Китай са време на напрежение за Клинтън в личен план (задействаната в Конгреса процедура по импийчмънт), а началото на 1999 г. фокусира вниманието на президента върху събитията в Съюзна република Югославия и етническият конфликт в Косово. През март с.г. Белият дом оторизира лидерско участие на САЩ във военната операция на НАТО срещу режима на Слободан Милошевич. Тези приветствани на запад действия довеждат до остра криза в китайско-американските отношения. Пекин осъжда действията на НАТО – и САЩ – като намеса във вътрешните работи на суверенна страна и като, на практика, заобикаляне на Съвета за сигурност на единствената оторизирана да поддържа мира и сигурността в света международна организация – ООН.

Това негативно отношение прераста във взрив на възмущение, когато през май 1999 г. сили на НАТО инцидентно бомбардират китайското посолство в Белград и причиняват смъртта на трима китайски граждани. Пекин отхвърля американските обяснения (и извинения) и

твърди, че ударът срещу посолството на КНР е преднамерен „варварски акт“. Инцидентът провокира яростни антизападни и анти-НАТО демонстрации пред американското посолство в Пекин и в други китайски градове. Укрепват позициите на ръководни китайски политици, които са враждебно настроени към Америка, а на двустранните отношения е и нанесен силен политически удар.

Връщането към периода на изолация на Китай, или стагнация в китайско-американските отношения обаче, вече е и недопустимо, и невъзможно за Вашингтон. Както пише по-късно в мемоарите си държавният секретар във втората администрация на Клинтън–Маделин Олбрайт, макар да е „прекалено репресивен, за да бъде приет, труден за повлияване и много, много горд“, Китай е „прекалено голям, за да бъде игнориран“ [Albright, M. 2013, p. 433]. За Пекин отношенията с Америка също са твърде важни, за да бъдат жертвани на олтара на моментните емоции. Вътре в САЩ политическият елит обаче продължава да бъде разделен по отношение на политиката, която трябва да се води спрямо КНР. Във фокуса на това разделение в последните години от втория мандат на Клинтън се оказва въпросът за подкрепата на САЩ за членство на КНР в Световната търговска организация.

След началото на икономическите реформи и търговско-икономическото „отваряне“ на страната през 80-те години на ХХ в. Китай получава статут на наблюдател в предшественика на СТО – Общото споразумение за тарифите и търговията (ГАТТ), а през втората половина на десетилетието ръководството в Пекин започва да лобира за пълноправно членство в организацията. Получаването му би осигурило на КНР изгодни условия за търговия с останалите страни членки, а по отношение на търговията със САЩ би го освободила от ежегодното преразглеждане на статута му на най-облагодетелствана нация. За Съединените щати приемането на Китай също крие потенциални изгоди, тъй като на Пекин ще се наложи да се съобразява с правилата и изискванията на СТО, което би означавало намаляване на митата за американски стоки на огромния китайски пазар.

Продължавайки линията (и аргументацията) на „конструктивно ангажиране“ на Китай, администрацията на Клинтън решава да подкрепи членството на КНР в СТО. Президентът твърди, че „имаме много по-голям шанс да окажем положително влияние върху действията на Китай, като го приемем в световната общност, вместо да го изключим от нея“ [Steinberg, J. B. 2020, p. 17] и че членството в СТО би оказало положително влияние като стимул не само за преход от полудържавна към либерална икономика в азиатския гигант, но и за насърчаване на политическа реформа и защита на правата на човека в Китай. Скептиците се опасяват, че доколкото СТО е все още млада организация, коя-

то има проблеми с налагане на спазването на общи за всички търговски правила и регулации, членството на амбициозната и с все по-нарастващо световно икономическо присъствие КНР може да доведе до „превземането ѝ отвътре“ и трансформирането ѝ в изгоден за комунистическия режим в Пекин вид. Въпреки тези опасения на 15 ноември 1999 г. между САЩ и КНР е постигнато търговско споразумение, което отваря пътя на Китай за подкрепено от Вашингтон членство в Световната търговска организация. През 2000 г. американският Конгрес гласува в полза на предоставяне на КНР на статут на перманентни нормални търговски отношения (ПНТО). Това решение е посрещнато с облекчение в Пекин, тъй като премахва ежегодната несигурност относно продължаването на изгодния достъп на китайски стоки до американския пазар. От друга страна, с началото на ПНТО се отварят нови инвестиционни възможности за американския бизнес в Китай. Поставено е, както иронично пише по-късно изданието „Атлантик“, началото на търговската ера „Кимерика“.

Макар че вторият мандат на Бил Клинтън като президент завършва преди приемането на Китай в СТО, именно администрацията на Клинтън улеснява реализацията на тази стъпка, като оттегля американската опозиция срещу китайското членство. Това, както впрочем и цялата политика на Клинтън към Китай довежда до сериозни критики, станали особено остри в следващите години на фона на налагането на КНР като водеща икономическа сила в света и очертаването ѝ като основен геополитически конкурент на Америка през новото столетие. Основните аргументи на тази критичност са взети от второто десетилетие на XXI век, когато става ясно, че изходната база на китайската политика на Клинтън – презумпцията, че насърчаването на китайско-американските търговско-икономически отношения ще тласне Китай към по-нататъшен икономически (и евентуален политически) либерализъм - се е оказала погрешна. През 90-те години на XX в. обаче САЩ изглеждат в апогея на световното си могъщество, а опиянението от идеологическата победа над СССР, „меките“ революции в Източна Европа и „пазарните“ реформи на китайското ръководство неизбежно повлиява върху оценките за перспективите на американско-китайските отношения.

В контекста на 90-те години „икономизмът“ като подход и амбицията за „конструктивно ангажиране“ на Китай със САЩ изглеждат като напълно разумна и изгодна за американските интереси, а и за западната демокрация външнополитическа линия. А критиците на китайската политика на Клинтън не бива да забравят, че между нея и „търговските войни“ на Доналд Тръмп лежат решенията на едно двумандатно президентско управление, представляващо Републиканската

партия и на друго двумандатно президентско управление, представляващо Демократическата партия.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Публикации/Publications

Александрова, С. 2007 – Силвия Александрова. „САЩ ‘откриват’ Китай. КНР в американската многополюсна дипломация през 70-те години на XX в.“, Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2007. [Silvia Aleksandrova. „SASHT ‘otkrivat’ Kitay. KNR v amerikanskata mnogopolyusna diplomatsiya prez 70-te godini na XX v.“, Veliko Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 2007].

Александрова, С. 2019 – Силвия Александрова. Дън Сяопин и пътят към глобализма с китайска специфика – В: България, българите и Европа – мит, история, съвремие: Т. XIII. Научна конференция 31 октомври 2018 г. Велико Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 2019. [Silvia Aleksandrova. Dan Syaopin i patyat kam globalizma s kitayska spetsifika – V: Balgaria, balgarite i Evropa – mit, istoriya, savremie: T. XIII. Nauchna konferentsiya 31 oktombri 2018 g. Veliko Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 2019].

Кисинджър, Х. 2012 – Хенри Кисинджър. За Китай. София: Труд, 2012. [Henri Kisindzhar. Za Kitay. Sofiya: Trud, 2012].

Albright, M. 2013 – Madeleine Albright, Madam Secretary: A Memoir. New York: HarperCollins, 2013.

Breslau, K., Elliott, M. 1994 – Karen Breslau, Michael Elliott. Is Win Lord’s Work Done? – Newsweek, May 30, 1994.

Elliot, M. 1998 – Michael Elliott. Beyond History’s Shadow. – Newsweek, June 29, 1998.

Steinberg, J. B. 2020 – Joseph B. Steinberg. U.S.–China Relations at a Crossroad: Can History Guide the Path Forward? – In: The Struggle for Power: U.S.-China Relations in the 21st Century. Washington, DC: The Aspen Institute, 2020.

The President’s News Conference, May 26, 1994 – United States. President (1993-2001: Clinton). (1994). Public papers of the Presidents of the United States, William J. Clinton. Washington, DC: Office of the Federal Register, National Archives and Records Administration.

Интернет базирани източници/Internet Sources

„From Containment to Enlargement“ Remarks of the Assistant to the President for National Security Affairs Anthony Lake at Johns Hopkins

University School of Advanced International Studies, Washington, D.C. on September 21, 1993 – <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html> (достъпен: април 2020)

Executive Order 12850 of May 28, 1993 „Conditions for Renewal of Most-Favored-Nation Status for the People’s Republic of China in 1994“ – Federal Register, Vol. 58, No. 103, June 1, 1993, Title 3 – The President. <https://www.archives.gov/files/federal-register/executive-orders/pdf/12850.pdf>. (достъпен: юни 2020).

Friedman, Th. 1993 – Thomas Friedman. THE PACIFIC SUMMIT; Leaders at Summit Seek Strong Pacific Community – The New York Times, Nov. 21, 1993, <https://www.nytimes.com/1993/11/21/world/the-pacific-summit-leaders-at-summit-seek-strong-pacific-community.html> (достъпен: май 2020).

Langer, G. 2001 – G. Langer. Poll: Clinton Legacy Mixed. – ABC News, Jan. 17, 2001 <https://abcnews.go.com/Politics/story?id=120952> (достъпен: май 2020).

Mann, J. 1991 – Jim Mann. Many 1989 U.S. Sanctions on China Eased or Ended (June 30, 1991) – Los Angeles Times, June 30, 1991, LA Times Online Archives, <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1991-06-30-mn-2555-story.html> (достъпен: май 2020).

Salam, R. 2018 – Reihan Salam. Normalizing Trade Relations With China Was a Mistake – The Atlantic (online edition), June 8, 2018, <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2018/06/normalizing-trade-relations-with-china-was-a-mistake/562403/> (достъпен: май 2020).

Scherr, E., Dybvik, R. 1993 – E. Scherr, Russell Dybvik. China, Pakistan Hit by U.S. Sanctions for Missile Deal. (25 Aug. 1993) – <https://fas.org/nuke/control/mtr/news/930825-300647.htm> (достъпен: юни 2020).